

# Vilhelm Munck som sygekassesagens pioner

20 år formand for de sjællandske sygekasser og 10 år redaktør af Sygekassetidende

I det skrift, der udkom i 1942 ved 50-års jubilæet for sygekasseloven, beskrives præsten **Vilhelm Munck** sammen med lægerne *L.I. Brandes* og *T.M. Trautner* som et for sygekassebevægelsens udvikling centralt trekløver. **Men hvad var det, der gjorde Vilhelm Munck til en af pionererne i sygekassebevægelsen?**

En fodnote i den trykte udgave af Vilhelm Muncks erindringer med titlen *Fængselspræsten* fortæller, at forfatterens fremstilling af dannelsen og udviklingen af *Sjællands forenede Sygekasser* i høj grad er forkortet i den trykte udgave. I det følgende fortælles historien om Vilhelm Munck og sygekassesagen på baggrund af det originale manuskript til hans erindringer.

## Formand for Herlufsholm Sygekasse i 1875

Da Vilhelm Munck i 1875 blev sognepræst i Herlufsholm, var hans gerning dels knyttet til Herlufsholms Kostskole, hvis elever var tvangsindlagte til søndagsgudstjenesterne, dels til sognets bondebefolkning, som var en udfordring for ham, der ikke før havde boet på landet. I Herlufsholm sogn var der allerede i 1849 stiftet en lille sygekasse, som Vilhelm Munck straks efter ansættelsen i 1875 blev bedt om at overtage ledelsen og regnskabsføringen for, og som bragte ham i forbindelse med sognets fattige.

I Tyskland blev der i 1883 indført en tvungen sygeforsikringsordning. Det var den tyske kansler Otto von Bismarcks ønske, at staten skulle påtage sig de økonomiske forpligtelser og give arbejderne statsforsørgelse ud fra et socialkonservativt synspunkt om at bringe arbejderklassen i et afhængighedsforhold til staten og dermed modarbejde socialismen.

## Hæftet *Om Sygekasser på Landet* i 1884

Året efter udgav Vilhelm Munck for egen regning et hæfte på 32 sider i A5-format med gotisk skrift *Om Sygekasser paa Landet*. Hans arbejde i Herlufsholm Sygekasse havde givet ham en sådan forståelse for sygekassernes betydning og erfaring med deres hensigtsmæssige indretning, at han ville dele denne viden med andre.

I hæftet illustrerer han indledningsvis behovet for hjælp ved sygdom: - *Den dagløn, som skulle dække udgiften til husleje, brændsel og klæder, bliver betydeligt beskåret, ikke blot når manden er syg, men også når konen er det, for manden må ofte bruge mange dage for at hente læge og medicin, og daglønnen er i almindelighed så lille, at den ikke tåler noget afdrag. Og så er der omkostningen ved at skaffe tilbørlig lægehjælp. Doktoren bor ikke som i byen lige tæt ved, men stundom en eller to mil borte. Der skal skaffes vogn til hans befordring, og selv om dette mange steder ved gårdmændenes velvilje er gjort forholdsvis let, så er lægehonoraret dyrt for hvert besøg og må være det, fordi det kræver så meget tid ved kørslen frem og tilbage.*

Efter omtale af gældende regler for sygeforsikringen i Tyskland og i England gennemgår Vilhelm Munck i hæftet de gældende love for Herlufsholm Sygekasse og fremsætter forslag til forbedringer. Han anfører bl.a. at ”*påtvungne goder sjældent erkendes som goder*”, og at ”*magtbud fra oven må vige for udvikling af fast overbevisning om sagens gavnlighed*”. Derfor ønsker han det engelske princip om kassefrihed og selvstyre. Kasserne skal være reserveret husmænd og indsiddere med familie, der skal kunne oppebære fri læge- og pengehjælp og være styret af medlemmerne baseret på en passende stor reservefond, der sikrer deres soliditet. Med lægerne skal der indgås aftaler om, at de betjener kassens medlemmer for et fast honorar.

Han slutter med ordene: - *Der tales så meget i vore dage om at forbedre arbejdernes kår og der gøres så lidet. Måtte dette lille skrift i al sin fordringsløshed blive modtaget som et velment forsøg på at anspore til gerning.*

## Overflytning mellem sygekasserne

På initiativ af formanden for sygekassen i Fensmark indførte flere sydsjællandske sygekasser adgang til overflytning mellem sygekasserne uden større vanskeligheder. Da formanden fratrådte, forsømte hans efterfølger samarbejdet, som derfor gik i stå. Nogle af de utilfredse sygekassefor-

mænd indkaldte til et møde, hvortil de også indbød Vilhelm Munck, som nær havde glemte mødet og måtte hentes pr. ilbud. Den forsømmelige formand udeblev, og Vilhelm Munck blev anmodet om at kontakte ham.

Efter langstrakte og gentagne forhandlinger lykkedes det til sidst for Vilhelm Munck at få den pågældende til at nedlægge sit formandshverv og aflevere regnskab med resterende kassebeholdning. Det vakte forundring, at en præst havde ført denne sag til ende, som normalt ville have krævet et par snilde sagførere.

Derfor blev Vilhelm Munck opfordret til sammen med en kollega at lave udkast til love for et mere organiseret samarbejde mellem de sjællandske sygekasser og at indkalde til et møde til drøftelse af forslaget. Mødet blev afholdt i Ringsted den 11. marts 1887, hvor mange sygekasser var repræsenteret, og hvor forslagene blev vedtaget, mens Vilhelm Munck blev valgt til formand for sygekassernes fælles sammenslutning.

### **Sygekasseloven af 12. april 1892**

I 1885 nedsatte indenrigsministeren en kommission om arbejdernes sikring i ulykkestilfælde, der samme år blev udvidet til også at omfatte sygekassernes forhold. Blandt kommissionens medlemmer var lægen *Th. Sørensen* (den senere første sygekasseinspektør) og stiftsfysikus *T.H. Trautner* (den ene af sygekassebevægelsens centrale trekløver). Betænkningen i 1887 anbefalede ikke som i Tyskland tvungne sygekasser, men byggede på at få frivillige statsanerkendte sygekasser med mindst 50 ubemidlede medlemmer ledsaget af statstilskud. Sygekasserne skulle yde lægehjælp og hospitalsbehandling, medicin og en vis pengeydelse (en trediedel af daglønnen i mindst 26 uger med 3 dages karenstid). 1888 kom det første forslag til en sygekasselov, men først efter at være blevet genfremsat fire gange, blev forslaget enstemmigt vedtaget som sygekasseloven af 12. april 1892.

### **Medlem af Sygekassenævnet 1892-1911**

Vilhelm Munck blev medlem af det lovfæstede Sygekassenævn og forblev medlem helt frem til 1911. Han fandt, at sygekassesagen ved lovens vedtagelse havde gjort store fremskridt, og at det betød meget, at den højt anerkendte læge og socialstatistiker *Th. Sørensen* (1835-1914) blev den første sygekasseinspektør, der i højere grad

lagde vægten på rådgivning end på kontrol ud fra forståelse for de enkelte sygekassers problemer.

Blandt nævnets medlemmer var også stiftsfysikus *T.H. Trautner* (1838-1903), som allerede i 1885 havde taget initiativ til et møde om sygekassernes problemer og året efter udsendt en vejledning om oprettelse af sygekasser. Det var meget heldigt, at netop en læge tog sig af sygekassesagen og derved kunne dæmpe uviljen mod sygekasser blandt hans kolleger. Han havde et nært samarbejde med Vilhelm Munck i Sygekassenævnet og var en meget flittig mand, der bl.a. samlede den Haandbog for Bestyrelser i Sygekasser, der udkom i 1902.

### **Redaktør af Sygekassetidende 1896-1906**

I 10 år fra oktober 1896 til november 1906 var Vilhelm Munck redaktør af *Sygekassetidende*, der blev udgivet af Sygekassenævnet, men hvis indhold fuldstændig frit blev bestemt af redaktøren. Der var tidligere gjort forgæves forsøg på at starte et fælles organ, men nu lykkedes det at udsende et blad regelmæssigt hver måned med omkring 1.000 abonnenter og med et årligt honorar til redaktøren på 240 kr. Selv om redaktøren ikke ønskede at optage annoncer, gav bladet et løbende overskud til sygekassesagens fremme.

Særlig to sager fyldte spalterne: Begravelseskassernes genforsikring og striden med lægerne. Mens sygekassernes udvikling truede med at berøve lægerne nogle af deres bedste kunder i den talrige husmandsstand, tilførte sygekasserne dem til gengæld en mængde patienter, der tidligere nøjedes med husråd og kloge koner. Samtidig sikrede sygekasserne dem noget vederlag for arbejdet blandt ubemidlede, der tidligere unddrog sig for at betale lægeregninger.

Som redaktør af bladet og formand for De forenede sjællandske Sygekasser kæmpede Vilhelm Munck for at fremme fred og god forståelse mellem parterne. Problemet var at bevare sygekasserne for ubemidlede og sikre en rimelig overenskomst med lægerne. I de 20 år fra 1887 til 1907, hvor Vilhelm Munck var formand for De forenede sjællandske Sygekasser, voksede antal tilsluttede sygekasser fra ca. 60 med omkring 20.000 medlemmer til omtrent 350 med langt over 100.000. På landsplan var sygekassernes antal vokset til hen imod 1.500 med over ½ million medlemmer.

## Konflikten læger-sygekasser i 1910-1911

Forholdet mellem lægerne og sygekasserne var genstand for en løbende konflikt, der i 1910 førte til krav om revision af sygekasseloven. Lægerne klagede over, at der var for mange ”bemidlede” i kasserne, og der blev udsendt en pjece om *Sygekasser og Læger* som tillæg til Ugeskrift for Læger.

Vilhelm Munck udgav i 1911 en pjece med titlen *Lægerne og Sygekasserne*, som var et gensvar på lægernes pjece. Det blev betegnet som en fredsskrift snarere end et stridsskrift og efterlyste den gode vilje hos lægerne til at forstå sygekasserens krav og den gode vilje i sygekasserne til at give lægerne ret, når de havde det. Striden stod om honorarstørrelsen og ubemidledhedsgrænsen.

Vilhelm Munck glædede sig over, at det i Danmark var lykkedes at gennemføre aldersdomsforsørgelse, sygekasser, ulykkesforsikring, hjælpe-kasser og arbejdsløshedslov ikke som imitation af udenlandske mønstre, men som led i en selvstændig dansk udvikling. *Ikke mindst havde sygekasseloven, der stemte så godt med dansk godmodighed og hjælpsomhed, bragt langt mere velsignelse end fortræd – vanskelighederne til trods.*

Lægeforeningen takkede trods visse uenigheder pastor Munck for hans lidenskabsløse og tilstræbte objektive fremstilling, så ved læsning af hans skrift følte lægeforeningens udvalg sig i det bedste selskab. Først i 1915 blev sygekasseloven revideret.

## Anerkendelse som sygekasseformand

Det skortede ikke på anerkendelse af Vilhelm Muncks indsats. Da han fratrådte som kasserer i Herlufsholm Sygekasse, forærede medlemmerne ham en vinkande af sølv, som han blev bedt om at opbevare i sin familie som vidnesbyrd om, at hans gerning var blevet påskønnet af sognets småfolk. Da Sygekasseloven havde virket i nogle år, blev han ganske uventet udnævnt til Ridder af Dannebrog.

Da De forenede sjællandske Sygekasser holdt 25 års jubilæum, fik han på fællesmødet i Roskilde overrakt en jardinière af sølv fra samtlige sygekasser, og endelig modtog han ved sin fratræden i 1907 en adresse underskrevet af samtlige sygekasseformænd.

Efter Vilhelm Muncks død i 1913 hed det bl.a. i nekrologen i *Sygekassetidende*:

- *Som sygekassemand havde han ret til at være glad over sit arbejde. Skaffede det ham myndighedernes anerkendelse, bragte det ham ikke mindst (og det satte han vist mest pris på) tusinder af medborgeres tak og tillid.*

## Hans egne ord om sygekassearbejdet

*Vilhelm Munck* skriver i erindringerne (s.241):

- Fra 1887 begynder den periode i mit liv, der har givet anledning til den ikke ganske ubeføjede beskyldning mod mig, at jeg havde to familier: min egen og sygekasserne, og at den sidste tog broderparten af min tid. Jeg håber at tale sandhed, når jeg siger, at det vældige og stadigt voksende arbejde, som den sidstnævnte familie pålagde mig, ikke gik ud over min præstegerning, som altid blev mig hovedsagen, men jeg indrømmer, at jeg mange gange sad mere begravet i min hule i sygekassesagen end i min families skød, hvor der dog var godt at være. Har jeg nogen administrationsevne, så blev der nu så rigelig brug for den, at jeg opslugtes af bestræbelser for at bringe orden i det virvar, som de sjællandske sygekasser frembød. Men der var en forunderlig lykke med arbejdet.

*Stiftsfysikus Theodor Martinus Trautner* (1838-1903). Allerede som ung var han gæst i Vilhelm Muncks hjem som skolekammerat til hans (halv)bror Peter Raaschou. I 1887 blev han viet af Vilhelm Munck til Sophie Amalie Thykier. Som underlæge udmærkede han sig i Dybbølskanserne i 1864 ved sin utrættelighed og uforfærdethed, skønt ung student, og blev efter regimentets indstilling dekoreret med ridderkorset. Efter at være blevet medicinsk kandidat i 1865 nedsatte han sig som praktiserende læge i Bogense. I 1881 blev han stiftsfysicus i Fyns Stift. 1883-1889 var han formand for Den danske lægeforening. Livet igennem var han særdeles aktivt indenfor både sundheds- og sygekassevæsenet.

## Anvendt litteratur til slægtshistorien

*Fængselspræsten Pastor Vilhelm Muncks Optegnelser* (udgivet som bind 36 i Serien Memoirer og Breve). Gyldendal 1922.

*Uredigeret manuskript til optegnelserne* (ved Henrik Munck).

*Dansk Velfærdshistorie* v/Jørn Henrik Petersen mfl. (red.). Bind I: Side 425 ff og 453 ff. Bind II: side 349 ff. Syddansk Universitetsforlag 2010-2011.

*Om Sygekasser paa Landet*. C.A. Reitzels Forlag 1884. *Lægerne og Sygekasserne*, i Anledning af den almindelige danske lægeforenings Skrift ”Sygekasser og Læger”. 1911.

-----  
**Slægtshistorisk Faktablad** udgivet af **Munckforeningen** ved slægtsstævnet i Flensborg den 26. august 2017.

Redigeret af **Henrik Munck**. [www.munckforeningen.dk](http://www.munckforeningen.dk).